

Top20: Kā strādā lielākie Latvijas ģimenes uzņēmumi

Avots: iBusiness

Ģimenes uzņēmumi Latvijā strādā veiksmīgi. Tā var secināt no Baltijas Ģimenes uzņēmumu institūta priekšsēdētājas un līdzdibinātājas, augstskolas SIA “*Stockholm School of Economics in Riga*” profesores Anetes Pajustes paustā. Nozares, kurās strādā ģimenes uzņēmumi, visas trijās Baltijas valstīs ir līdzīgas, arī to darbības rādītāji krasi neatšķiras.

Kas ir ģimenes uzņēmums?

Institūta uzturētajā ģimenes uzņēmumu datubāzē atlase balstās uz starptautiski plaši izmantotu definīciju, kas apvieno īpašumtiesību un pārstāvniecības kritērijus. Proti, institūts datubāzē iekļauj uzņēmumus, kuros viena ģimene definēta kā viens vai vairāki indivīdi ar vienu un to pašu uzvārdu, kas kontrolē vairāk nekā 50% kapitāldaļu privātajos uzņēmumos vai vairāk nekā 25% publiski kotētajos uzņēmumos un kuriem ir vismaz viens ģimenes loceklis valdē.

Pajuste gan atzīst, ka institūta uzturētajai datubāzei precīzāks apzīmējums būtu “privātpersonas un/ vai tās ģimenes locekļu īpašumā esošs uzņēmums”, jo ģimene var ieņemt gan aktīvu (vadības), gan pasīvu (ne-vadības) lomu uzņēmuma pārvaldībā. Viņa uzsver, ka šī pieeja ir daudz plašāka nekā šauri definētais ģimenes uzņēmuma statuss, ko izmanto Latvijas Uzņēmumu reģistrs. Atbilstoši [likumam](#) “Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību” ģimenes uzņēmums ir tiesību subjekts, kas izveidots ģimenes kopīpašuma organizēšanai, lai veiktu saimniecisko darbību šajā likumā un citos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Šādā uzņēmumā ieguldītā manta pieder ģimenes uzņēmumā iesaistītajiem ģimenes locekļiem.

Pajuste arī piebilst, ka pasaulē ģimenes uzņēmumu kontekstā ģimene tiek definēta ļoti plaši, ietverot ne tikai tiešos ģimenes locekļus, bet arī brāļus, māšas, laulātos, un citus radniekus.

Nesen veikts visaptverošs pētījums par ģimenes uzņēmumu definīcijām visā pasaulē, ko veikuši pētnieki Mortens Benedsens (Morten Bennedsen), Ji Čuņa Lu (Yi-Chun Lu) un Vikāss Mehrotra (Vikas Mehrotra), un kas tiks prezentēts gaidāmajā Baltijas Ģimenes uzņēmumu institūta konferencē Rīgā šā gada jūnijā.

Pētījums identificē piecas galvenās dimensijas ģimenes uzņēmumu definēšanā:

- Īpašumtiesības;
- vadība (izpilddirektors vai valdes priekšsēdētājs);
- valde;
- iesakņotība (dibinātāju ģimenes iesaiste uzņēmumā);
- pēctecība (vai uzņēmumā jau ir izveidojusies ģimenes pēctecība, vai arī dibinātājam ir skaidrs nodoms to nodrošināt nākotnē).

Pētījuma rezultāti liecina, ka 38% definīciju balstās tikai uz dibinātāju ģimenes īpašumtiesībām, un vairāk nekā astoņās no desmit definīcijām īpašumtiesības ir vienīgais vai viens no kritērijiem ģimenes uzņēmuma noteikšanai. Vadības un/vai valdes amati ir nākamie visbiežāk izmantotie kritēriji.

Atšķirības Baltijā

Baltijas Ģimenes uzņēmumu institūta veiktajā visaptverošajā pētījumā par aptuveni 20 tūkstošiem Baltijas uzņēmumu ar apgrozījumu virs diviem miljoniem eiro, redzams, ka 41% no tiem klasificējami kā ģimenes uzņēmumi. Latvijā ģimenes uzņēmumu īpatsvars ir 43%, kas ir ļoti līdzīgs Igaunijai (44%) un nedaudz augstāks nekā Lietuvā (36%).

“Šīs atšķirības galvenokārt skaidrojamas ar uzņēmumu lielumu – vidējais ģimenes uzņēmuma apgrozījums 2022.gadā bija

3,34 miljoni eiro Igaunijā, 3,46 miljoni eiro Latvijā un 3,98 miljoni eiro Lietuvā,” stāsta Pajuste.

Turklāt lielākie ģimenes uzņēmumi Lietuvā ir ievērojami lielāki – 2022.gadā “Willgrow” (ģimenes birojs ar “Girteka” kā lielāko uzņēmumu) sasniedz 1,9 miljardu eiro apgrozījumu, savukārt Igaunijas lielākais ģimenes uzņēmums “Alexela” apgroza 614 miljonus eiro, bet Latvijā “PATA” – 316 miljonus eiro.

“Kopumā ģimenes uzņēmumu izplatība Latvijā ir līdzvērtīga kaimiņvalstīm, un atšķirības galvenokārt nosaka uzņēmumu darbības mērogs,” piebilst Pajuste.

Institūta apkopotā informācija arī liecina, ka ģimenes uzņēmumu īpatsvars ir ievērojami augstāks par vidējo (ap 50%) tādās nozarēs kā būvniecība, transports un uzglabāšana, vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība, kā arī lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība, un jo īpaši mežizstrāde. Pēc Pajustes teiktā, šīs nozares ir populāras ģimenes uzņēmumu vidū visās Baltijas valstīs, un kopumā tendences ir līdzīgas.

Vienīgā būtiskā atšķirība ir Lietuvā, kur ģimenes uzņēmumu īpatsvars lauksaimniecībā ir relatīvi zemāks (31%; zem vidējā valstī), salīdzinot ar Latviju un Igauniju. “Šo tendenci, visticamāk, var skaidrot ar nozares struktūru un uzņēmējdarbības modeļiem katrā valstī,” saka Pajuste.

Savukārt pasaulē ģimenes uzņēmumi visbiežāk veidojas nozarēs, kur nepieciešama ilgtermiņa orientācija, kapitāla uzkrāšana paaudzēs un kur personiskās attiecības un uzticība spēlē nozīmīgu lomu. Ģimenes uzņēmumi ir ļoti izplatīti, piemēram, lauksaimniecībā, nekustamajā īpašumā, tirdzniecībā, būvniecībā, bet mazāk - nozarēs, kur nepieciešams nepārtraukts ārējais finansējums, piemēram, tehnoloģijas, finanšu nozare, farmācija.

Nosaukums	Apgrozījums* 2023.gadā, milj. EUR	Nozare	Ģimene
PATA	232,134	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	Mierkalns
Firma Madara 89	208,055	Mazumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	Butka
Avrora Baltic	207,121	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	Ivanovs
Agrolats Holding	178,469	Finanšu pakalpojumu darbības, izņemot apdrošināšanu un pensiju uzkrāšanu	Pašausks
Augstceltne	147,118	Mazumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	Kursītis
Fortis VM	134,264	Finanšu pakalpojumu darbības, izņemot apdrošināšanu un pensiju uzkrāšanu	Rendeniece
Jupaks	132,742	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	Fetisovs
Proks	113,892	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	Prohorovs
Ķekava Foods	112,009	Augkopība un lopkopība, medniecība un saistītas palīgdarbības	Zubas
Tak Capital	103,784	Centrālo biroju darbība; konsultēšana komercdarbībā un vadībinībās	Kokorevičs
Reaton	85,388	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	Gluhmans
AKZ	81,487	Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, izņemot	Asars

		mēbeles; salmu un pīto izstrādājumu ražošana	
Karavela	80,838	Pārtikas produktu ražošana	Bite
Ošukalns	78,312	Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, izņemot mēbeles; salmu un pīto izstrādājumu ražošana	Nitiša
Stiga RM	77,965	Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, izņemot mēbeles; salmu un pīto izstrādājumu ražošana	Ramoliņš
Forevers	75,426	Pārtikas produktu ražošana	Ždans
Rēzeknes gaļas kombināts	72,540	Pārtikas produktu ražošana	Piteronoks
Diāna	70,712	Mazumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	Bergmanis
Kurekss	70,014	Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, izņemot mēbeles; salmu un pīto izstrādājumu ražošana	Apsītis
Latvijas Maiznieks	69,819	Pārtikas produktu ražošana	Mehine

** Izmantoti dati no Moody's Orbis datubāzes, kur apgrozījums ir standartizēts, lai būtu salīdzināms starp valstīm.*

Avots: Baltijas Ģimenes uzņēmumu institūts, Centrālā statistikas pārvalde